

Ф. П. Ткачик,
здобувач, Національний університет державної податкової служби України

КЛЮЧОВІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНУ

У статті досліджено базові компоненти та ключові фактори інвестиційного середовища регіону. Визначено ризики, які впливають на обсяги інвестування та сформовано шляхи удосконалення інвестиційного клімату.

Base components and key factors of investment environment of region are investigational in the article. Identified risks that affect the amounts of investment and created ways to streamline the investment climate.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, макроекономічні фактори, інвестиційний ризик, регуляторний вплив.

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку національної економіки при різноманітні посткризових економічних явищ і взаємовідносин між учасниками інвестиційного процесу на регіональному рівні провідну роль займають напрями удосконалення інвестиційного клімату, буде забезпечувати високий рівень інвестиційної привабливості регіону. Позитивний інвестиційний клімат сприяє вирішенню соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дозволяє оновлювати виробництво, проводити модернізацію й нарощування основних фондів підприємств, впроваджувати новітні технології тощо.

Таким чином, обсяги іноземних інвестицій та їх раціональне використання є пріоритетним індикатором інвестиційного клімату і вагомим фактором формування сприятливого середовища для іноземного капіталу. Враховуючи, що інвестиції виступають дієвим важелем здійснення структурної перебудови економіки, розв'язання соціальних і економічних проблем, то ключовими завданнями державного та регіонального управління мають стати державні гарантії іноземним інвесторам на довгострокові проекти, надання різноманітних пільг на розвиток окремих галузей економіки країни, покращення інвестиційного клімату, активізація інвестиційної активності, накопичення інвестиційних ресурсів та їх концентрація в пріоритетних напрямках розвитку економіки. За оцінками внутрішніх та іноземних суб'єктів господарювання, регіональний інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим для залучення капіталу, тому стабілізація інвестиційного клімату сьогодні має бути найважливішим завданням як для України в цілому, так і для всіх її регіонів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми дослідження різноманітних аспектів інвестиційної діяльності, залучення інвестицій в економіку України і поліпшення її інвестиційного клімату розглядаються багатьма відомими вченими. Серед них: А.М. Асаул, І.А. Бланк, Л.М. Борщ, В.М. Грідасов, М.В. Диха, М.І. Долішній, Ю.М. Коваленко, Т.В. Майорова, О.К. Малютін, Ю.В. Музгіна, О.В. Носова, А.Ю. Руденко, Т.П. Самойлова, І.В. Ситнік, О.Г. Чумаченко, В.М. Черторижинський та ін. Водночас проблеми пріоритетної спрямованості політики формування позитивного інвестиційного клімату надзвичайно різноманітні й багатопланові, тому вимагають додаткового дослідження і пошуку оптимальних шляхів розв'язання. Разом з тим, слід наголосити, що на сучасному етапі не зовсім комплексно та результативно використовуються пріоритетні напрями покращення інвестиційного клімату регіону.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження ключових характеристик інвестиційного середовища, аналіз динаміки інвестицій в регіон, формування перспективних напрямів покращення інвестиційного клімату з метою упередження різноманітних ризиків.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасну ринкову економіку неможливо уявити без іноземних інвестицій. Вони є вирішальним чинником економічної політики як промислово розвинутих країн, так і країн, що розвиваються. Від ефективного розподілу інвестиційного капіталу залежить стан виробництва продукції, рівень технічного оснащення підприємств

і можливість розв'язання соціальних та екологічних проблем економіки.

Характер інвестиційних процесів, їх інтенсивність та результативність, а також управління ними залежить від інвестиційного клімату, що сформувався в регіоні, тобто від стану правового, фінансового, соціально-економічного та суспільно-політичного середовища в його межах, яке зумовлює ту чи іншу ступінь привабливості для інвестицій.

Термін "інвестиційний клімат" характеризує ступінь сприятливості ситуації, що складається в тій чи іншій країні (галузі, регіоні, підприємстві), стосовно інвестицій, що могли бути зроблені в країну (галузь, регіон, підприємство). Для ґрунтовнішого визначення сутності інвестиційного клімату необхідно порівнювати параметри інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику, що характеризують політичну стабільність, дотримання податкового законодавства, незмінність правового законодавства, кадрову стабільність тощо [1]. В цілому інвестиційний клімат як регіону, так і держави варто розглядати як комплексну характеристику, що складається з п'яти найбільш ключових компонентів: дипломатична обстановка, нормативно-правове середовище, макроекономічні фактори, податкова сфера, регуляторний вплив.

Дипломатичне оточення в регіоні розкривається такими показниками, як стабільність політичної системи, наявність або відсутність національних та міжнародних конфліктів між політичними опонентами, частотність зміни урядів, кількість політичних скандалів, а також ступінь довіри до влади.

Нормативно-правове середовище характеризується наявністю стабільного законодавства, конституційних законів, кодексів, законів, що захищають права власності та права інвесторів, їх несуперечливістю, простотою та чіткістю, що передбачає наявність прямої дії і механізмів виконання, а також ефективністю судової системи.

Макроекономічні чинники характеризуються динамікою грошово-кредитної сфери, банківської системи та інших складових інфраструктури економіки, експортно-імпортних операцій, рівнем знецінення грошової маси, стабільністю національної валюти, станом внутрішнього ринку та його довгостроковим потенціалом, рівнем ресурсної забезпеченості та інвестування, показниками фінансової стабільності, наявністю вільних трудових ресурсів, рівнем їхньої професійної кваліфікації та вартості [2].

Таблиця 1. Ключові фактори, що формують сприятливий інвестиційний клімат

Назва	Характеристика
<i>Об'єктивні</i>	
Природно-кліматичні умови	Багаті природні ресурси.
Географічне положення	Наявність кордонів з розвиненими регіонами України та іноземними державами; наявність морського і річкового сполучення.
Стан навколишнього середовища	Постійно підтримується на сприятливому рівні.
<i>Суб'єктивні</i>	
Науковий потенціал	Достатня забезпеченість організацій та підприємств регіону науковими установами; висококваліфікований науковий потенціал.
Економічне середовище	Високий ступінь розвиненості ринкових відносин; диверсифікованість економічного середовища, наявність економіки незалежного фінансового ринку і ринку інвестиційних послуг; позитивна політика в сфері валютного курсу тощо.
Законодавча і нормативно-правова база	Стабільний правовий режим; обґрунтоване регулювання відносин власності; законодавче закріплення податкових пільг для підтримки інвестиційної діяльності; наявність чіткого та прозорого механізму роботи з міськими інвестиційними проектами.
Будівельна база	Наявність економічно незалежного ринку будівельної продукції, будівельних робіт і послуг.
Фактор ризику	Державні гарантії захисту вітчизняних і іноземних інвесторів від некомерційних ризиків.
Трудові ресурси	Низький відсоток населення пенсійного віку; загально-регіональні дані про наявність різних категорій трудових ресурсів; висококваліфікований кадровий потенціал.
Соціальна інфраструктура	Великі вітчизняні та іноземні консалтингові й аудиторські компанії, інституціональні інвестори; розвинена експортна система, наявність загальнодоступної інформації про інвестиційні проекти, інвесторів в регіоні тощо.
Імідж регіону	Сукупність конкурентних переваг і недоліків, зумовлених особливостями галузевої спеціалізації регіону, наявністю експортного потенціалу, територіальним розміщенням і транспортним освоєнням, інтелектуальним й інноваційним потенціалом, рівнем розвитку соціальної сфери, станом виробничого потенціалу й сформованим рівнем інвестиційної активності.

Податкове оточення пов'язане з розподілом податкового тиску, рівнем податкового навантаження, наявністю податкових стимулів до інвестування. Податки і податкові пільги є найбільш очевидним і водночас найменш ефективним важелем управління. Система податкових, а також митних пільг передбачає податкові канікули, зниження ставок оподаткування в разі реінвестування отриманого прибутку чи інвестування у певні регіони й галузі, захист від подвійного оподаткування, а також звільнення від митних зборів на імпорту новітніх машин та обладнання, технологій, ноу-хау, експорту продукції власного виробництва для покриття валютних витрат або зменшення цих зборів. [3].

Регуляторний вплив характеризується прозорістю та послідовністю державної політики, здатністю досягати поставлених стратегічних цілей і дотримуватися поточних зобов'язань, рівнем впливу на інвесторів з боку органів державної влади різного рівня у вигляді вимог щодо реєстрації, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності тощо.

Механізми оцінки інвестиційного клімату коливаються в широкому діапазоні від сприятливого до несприятливого. Сприятливим вважається клімат, який сприяє активній діяльності інвесторів, а також стимулює приплив капіталу. Несприятливий клімат підвищує ризик для інвесторів, що веде до витоку капіталу і зниження рівня інвестиційної активності в регіоні.

На регіональному рівні інвестиційний клімат здебільшого проявляється через систему двосторонніх відносин між підприємницьким сектором, банками, профспілками, іншими суб'єктами господарювання і регіональними органами та представниками влади [4]. На цьому рівні відбувається конкретизація узагальненої оцінки інвестиційного клімату в ході реальних економічних, юридичних, культурних контактів як іноземних, так і вітчизняних інвесторів з регіональним середовищем (табл. 1).

Наявність всіх цих факторів за умов раціонального та обґрунтованого використання в економічній політиці регіону продукуватиме значний інвестиційно-інноваційний розвиток області, що, в свою чергу, позитивно вплине на фінансовий стан учасників інвестиційного процесу та поліпшить матеріально-суспільне становище всіх громадян регіону.

Варто розглянути динаміку інвестиційних процесів у Київській області, яка у 2007—2010 роках характеризувалася певною неоднозначністю. Зокрема, інвестиції в основний капітал області у 2007 році становили 12658 млн грн., у 2008 році — 16921 млн грн., у 2009 році — 9956 млн грн., а у 2010 році — 11300 млн грн. (рис. 1).

Як бачимо, кризові явища в економіці України та світу здійснили негативний вплив на процес залучення інвестиційних ресурсів у розвиток Київської області, оскільки обсяг інвестицій в основний капітал столичного регіону в 2008 році збільшився на 4263 млн грн. (25%), а в 2009 році цей показник знизився на 41% у порівнянні з попереднім періодом.

Тим не менш, у посткризовий період економіка Київської області знаходиться в стадії відновлення та росту. Область має всі можливості для взаємовигідного і плідного міжнародного співробітництва. Підтвердження цьому є успішна робота на території Київщини понад 800 спільних підприємств. Київська область займає одне з перших місць серед регіонів країни за рівнем залучення іноземних інвестицій. Відзначимо, що за 2010 рік в економіку Київської області наростаючим підсумком залучено 1649,1 млн дол. США прямих іноземних інвестицій з 68 країн світу, що на 141,7 млн дол. США більше, ніж у 2009 році. Також слід зазначити, що

приріст іноземного капіталу за 2010 рік знаходився на рівні 9,4% [5].

В області постійно вживаються заходи щодо подальшого збільшення інвестиційних надходжень шляхом активної роботи, спрямованої на створення сприятливого інвестиційного клімату і стимулювання інвестиційної діяльності підприємств та організацій. Проте в напрямі формування та удосконалення інвестиційного середовища простежуються певні диспропорції та ризики.

До основних інвестиційних ризиків поліпшення інвестиційного клімату в регіоні на лежать наступні:

- політичний ризик, який спричинений існуванням політичної нестабільності в суспільстві, частою зміною законів і підзаконних актів, відсутністю належного контролю за їхнім виконанням представниками виконавчої влади;

- правовий ризик зумовлений високим рівнем корупції в суспільстві, місцевою бюрократичною тяганиною, витратами, що перешкоджають створенню підприємств з іноземним капіталом. Відсутність досконалої судової системи й верховенства закону, а також слабкість регуляторного середовища значною мірою обмежують приплив іноземного капіталу в область;

- економічний ризик виражається у нестачі внутрішнього інвестування як в економіці регіону в цілому, так й у її окремих галузях, зростанні інфляційних очікувань населення й суб'єктів підприємництва, існуванні регіональної нерівномірності тощо;

- фінансовий ризик виражається у недостатньому рівні розвитку фінансового ринку, відсутності прозорості угод, низькій ефективності функціонування фондового ринку, нерозвиненості страхового ринку;

- банківський ризик зумовлений ступенем невизначеності, що пов'язано з неплатоспроможністю банків і невиконанням ними зобов'язань перед зовнішніми та внутрішніми кредиторами;

- соціальний ризик характеризується умовами соціальної напруженості в суспільстві;

- екологічний ризик пов'язаний з рівнем забруднення навколишнього природного середовища тощо [6].

З огляду на це, регіональна політика щодо формування інвестиційного клімату потребує докорінних змін і має

проводитися на якісно вищому рівні. Вона повинна базуватися на забезпеченні стійкого підйому економіки всіх областей шляхом реформування фінансово-кредитної системи, удосконалення відносин власності, приватизаційного законодавства, земельних відносин, а також створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій.

Саме формування ключових напрямів удосконалення інвестиційного середовища в регіоні має стати вагомим каталізатором соціально-економічного розвитку України в цілому.

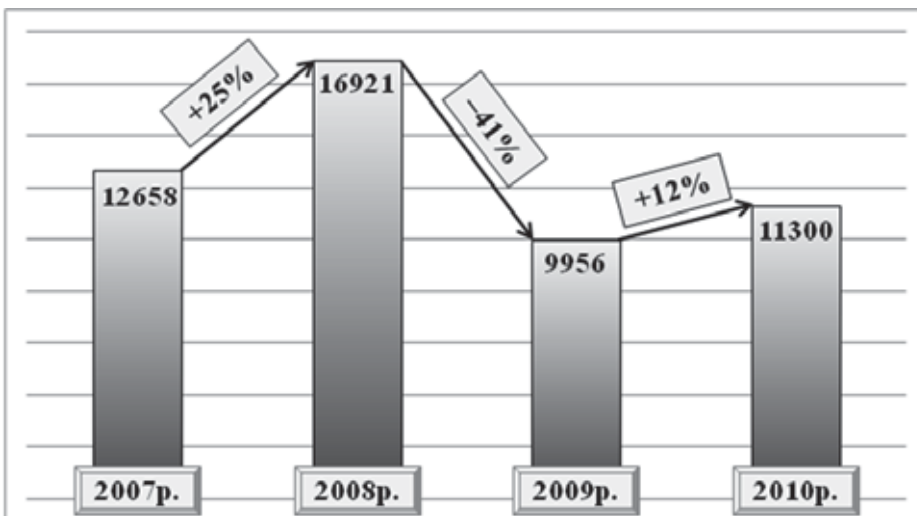

Рис. 1. Динаміка обсягів інвестицій в основний капітал Київської області (млн грн.)

Оскільки на нижчому рівні простіше реалізувати та простежити належний рівень виконання перспективних програм та механізмів удосконалення інвестиційних відносин у процесі отримання фінансових вигід та підвищення соціального ефекту суспільства. Результативність процесу покращення інвестиційного клімату регіону повинна проявлятися в реалізації інвестиційної діяльності високоефективними методами і способами. Для цього необхідно здійснити низку першочергових заходів з послідовної деполітизації економіки, формування єдиних стратегічних цілей та послідовності незмінних економічних реформ, забезпечення гарантованості захисту ринкових прав і свобод всіх учасників інвестиційного процесу.

Система використання ключових орієнтирів у напрямі удосконалення інвестиційного клімату повинна спиратися на активне залучення організаційних, економічних і соціальних резервів, власне, регіонального характеру, а саме: санація і реструктуризація неефективних виробництв на території регіону; формування регіональної інвестиційної інфраструктури страхових, консалтингових, інжинірингових, аудиторських та інших фірм, іпотечних та інвестиційних банків, пенсійних фондів; підвищення професійної культури і соціальної орієнтації підприємницької діяльності; збільшення інформованості учасників інвестиційного процесу і підвищення прозорості інвестиційного ринку; повніше використання регіоном можливостей європейської інтеграції і міжнародних фінансових організацій [7]. Необхідно створити механізм трансформування заощаджень в інвестиції, оскільки широкою підтримкою користується система гарантованих вкладів населення в комерційних банках. До того ж слід продовжувати ініціативи, спрямовані на розвиток іпотечного кредитування, що створить прозорий ринок кредитування в напрямі придбання особистого майна й активізує інвестиційні процеси у регіоні [8]. Також доцільно розширити співробітництво органів місцевої влади із громадськими організаціями та підприємствами регіону шляхом проведення тренінгів для службовців місцевого рівня, зокрема з приводу створення формування інвестиційного портрету регіону; надання консультативної допомоги підприємствам у розробці інвестиційних проектів; проведення опитування керівників компаній з метою виявлення їх інвестиційних уподобань; здійснення рекламно-інформаційної підтримки внутрішнього ринку, активне пропагування природно-ресурсного та економічного потенціалів території [9].

Отже, для покращення інвестиційної атмосфери в регіоні на стратегічну перспективу, в першу чергу, потрібно підготувати план дій щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку, передбачити механізми надання державою послуг щодо підвищення кваліфікації та атестації фахівців у сфері інвестиційної діяльності, а також удосконалити методіку укладання прозорих угод між інвесторами та владою щодо взаємних зобов'язань у сфері конкурентної поведінки бізнесу та конкурентної політики держави на певних ринках з урахуванням реалій сучасної української економіки.

ВИСНОВКИ

Ключові бази раціоналізації інвестиційного процесу в регіональному середовищі мають забезпечувати досконалість та стабільність соціально-економічного розвитку територій. Держава повинна створити найсприятливіші умови реалізації інвестиційної політики в столичному регіоні, щоб сформувати еталонний сценарій розвитку економіки інших регіонів, в першу чергу депресивних. Це дасть змогу підвищити рівень фінансової результативності учасників інвестиційних процесів та соціальної ефективності в суспільства як в окремого регіону, так і України в цілому. Для цього необхідно сформулювати та поетапно реалізовувати стратегічні мотиви удосконалення інвестиційного середовища регіону, які будуть знижувати ймовірність настання певних ризиків та відповідати міжнародним програмам підвищення соціально-економічних умов розвитку суспільства.

Література:

1. Ситнік І.В., Музгіна Ю.В. Сучасний інвестиційний клімат України / І.В. Ситнік, Ю.В. Музгіна // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — №4. Т.2. — С. 103—105.
 2. Самойлова Т.П. Інвестиції капіталу та інвестиційний клімат в Україні / Т.П. Самойлова // Галицький економічний вісник. — 2009. — № 1. — С. 95—100.
 3. Диха М.В., Руденко А.Ю. Шляхи покращення інвестиційного клімату та активізації інвестиційних процесів в Україні / М.В. Диха, А.Ю. Руденко // Вісник Хмельницького національного університету. — 2011. — №1. — С. 146—149.
 4. Асаул А.Н., Денисова І.В. Состояние инвестиционного климата региона — основа развития строительного комплекса / А.Н. Асаул, И.В. Денисова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aup.ru/articles/investment/7.htm>
 5. Програма залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Київській області на 2010—2012 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://invest-koda.org.ua/uk/legislation/local-decrees/2>
 6. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення / О.В. Носова // Стратегічні пріоритети. — 2008. — № 1(16). — С. 59—65.
 7. Черторижинський В.М., Колодійчук А.В. Організаційні аспекти формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні / В.М. Черторижинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.11. — С. 267—272.
 8. Потяк Ю.І., Гончарук Н.С. Напрямки поліпшення інвестиційного клімату в Україні / Ю.І. Потяк, Н.С. Гончарук [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Economics/58077.doc.htm
 9. Щодо вдосконалення державного управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/April/6.htm>
- Стаття надійшла до редакції 11.08.2011 р.*